

ВІЙСЬКОВО-ЦИВІЛЬНІ АДМІНІСТРАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

MILITARY-CIVIL ADMINISTRATION AS A SUBJECT OF PUBLIC ADMINISTRATION

Маслова Я.І., к.ю.н.,

доцент кафедри адміністративного і фінансового права

Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена дослідженню сутності військово-цивільних адміністрацій як суб'єктів публічного адміністрування. Встановлено, що інституційний механізм публічного адміністрування реалізується через сукупність органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів делегованих повноважень та інших органів.

З'ясовано, що військово-цивільні адміністрації є тимчасовими державними органами, на яких покладено повноваження місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування на тимчасово окупованих територіях у районі збройної агресії Російської Федерації, зокрема в зоні проведення АТО, для здійснення адміністрування, забезпечення стабільності та економічного добробуту населення. Утворення вказаних суб'єктів доцільно розцінювати як реакцію Української держави на наявні умови, пов'язані із забезпеченням цінностей, потреб і соціальних запитів населення.

Звернено увагу на специфічні права військово-цивільних адміністрацій, яких пов'язано з обмеженням прав та свобод людини та громадянина, але яких недоцільно розцінювати як повноцінні порушення Конституції України. Вказане обґрунтоване тим, що їх застосування здійснюється виключно з метою забезпечення національної безпеки, громадського порядку, економічного добробуту та благополуччя населення.

Визначено, що головним складовим елементом правового статусу військово-цивільних адміністрацій є повноваження, які класифіковано залежно від основних напрямів діяльності шляхом виокремлення: 1) повноважень щодо управління; 2) повноважень щодо контролю; 3) повноважень щодо організації; 4) повноважень щодо керівництва; 5) повноважень щодо встановлення окремих адміністративно-правових режимів тощо.

Встановлено, що функціонування військово-цивільних адміністрацій регламентовано сукупністю нормативно-правових актів, серед яких – закони України «Про військово-цивільні адміністрації», «Про боротьбу з тероризмом», «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції», Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» тощо.

Ключові слова: суб'єкт, військово-цивільна адміністрація, повноваження, збройна агресія, повноваження.

The article is devoted to the study of the essence of military-civil administrations as subjects of public administration. It is established that the institutional mechanism of public administration is implemented through a set of state executive bodies, local governments, delegated powers and other bodies.

It was found that military-civil administrations are temporary state bodies, which are entrusted with the powers of local executive bodies and local governments in the temporarily occupied territories in the area of armed aggression of the Russian Federation, in particular in the ATO area for administration, stability and economic welfare of the population. The formation of these entities should be regarded as a reaction of the Ukrainian state to the existing conditions related to the provision of values, needs and social needs of the population.

Attention is paid to the specific rights of military-civil administrations, which are associated with the restriction of human and civil rights and freedoms, but which should not be regarded as full-fledged violations of the Constitution of Ukraine. This is justified by the fact that their use is carried out solely to ensure national security, public order, economic welfare and well-being of the population.

It is determined that the main component of the legal status of military-civil administrations is the powers, which are classified depending on the main areas of activity by distinguishing: 1) powers to manage; 2) powers of control; 3) authority over the organization; 4) powers of management; 5) powers to establish certain administrative and legal regimes, etc.

It is established that the functioning of military-civil administrations is regulated by a set of normative legal acts, including: laws of Ukraine "On military-civil administrations", "On combating terrorism", "On temporary measures for the period of anti-terrorist operation", National Security Council Decision and defense of Ukraine "On urgent measures to overcome the terrorist threat and preserve the territorial integrity of Ukraine", etc.

Key words: subject, civil-military administration, armed aggression, powers.

Постановка проблеми. Публічне адміністрування як якісно нова форма управління державними та суспільними справами має на меті упорядкування суспільних процесів для забезпечення сталого розвитку нації та держави, що реалізується через діяльність владних публічних органів у економічній, соціальній, культурній, політичній та інших сферах.

Побудова Української держави як правової, демократичної та соціальної, а також запозичення європейського досвіду сприяє удосконаленню системи суб'єктів публічного адміністрування шляхом пристосування моделі публічного адміністрування до сучасних викликів в умовах військової агресії. Результатом останнього стало створення військово-цивільних адміністрацій, на яких покладено повноваження щодо управління та адміністрування на тимчасово окупованих територіях для забезпечення безпеки та нормалізації життєдіяльності населення в районі збройної агресії Російської Федерації, зокрема, на територіях проведення антитерористичної операції (далі – АТО).

Вказані зміни сприяють реформуванню нормативно-правового регулювання системи суб'єктів публічного адміністрування, підвищенню ефективності їх функціонування, а також законодавчому закріпленню статусу військово-цивільних адміністрацій з метою своєчасного виконання делегованих їм державою функцій, що, своєю чергою, зумовлює інтерес до адміністративно-правового статусу військово-цивільних адміністрацій та актуальність вибраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Окремі аспекти адміністративно-правового статусу військово-цивільних адміністрацій було висвітлено у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема, таких як: М.І. Ануфрієв, Є.П. Вакулєнко, А.М. Лисенко, О.П. Сікорський, В.М. Тарасов, С.А. Трофимов, та багато інших. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, проблема правової природи військово-цивільних адміністрацій є порівняно мало дослідженою у науці, а тому є актуальною.

Метою статті є визначення особливостей адміністративно-правового статусу військово-цивільних адміністрацій як суб'єктів публічного адміністрування.

Основний зміст. Впровадження концепції «публічного адміністрування», яка характеризується впливом сучасних тенденцій розвитку національного законодавства та поглядів європейських учених, виступає якісно новою формою управління державними та суспільними справами та є піддруктом упорядкування суспільних процесів для забезпечення сталого розвитку нації та держави. Комітетом експертів з державного управління ООН визначено метою публічного адміністрування не тільки безпосереднє ефективне управління, що здійснюється у публічному секторі, але й створення справедливого суспільства. При цьому важливо відзначити, що публічне адміністрування досягає цієї мети тільки в тому разі, якщо воно відображає цінності, потреби та соціальні запити населення та належним чином реагує на них [1, с. 9].

Загалом, під публічним адмініструванням розуміється форма реалізації публічної влади через здійснення адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації. Одночасно це зовнішній вираз реалізації завдань (функцій) органів виконавчої влади, що здійснюється з метою задоволення публічного інтересу й відмежовується від законодавчої судової та політичної діяльності [2, с. 20]. Відповідно до глосарію Програми розвитку ООН термін «публічне адміністрування» має два тісно пов'язані значення: 1) цілісний державний апарат (політика, правила, процедури, системи, організаційні структури, персонал тощо), який фінансується за рахунок державного бюджету і відповідає за управління і координацію роботи виконавчої гілки влади та її взаємодію з іншими зацікавленими сторонами в державі, суспільстві та зовнішньому середовищі; 2) управління та реалізація різних урядових заходів, що пов'язані з виконанням законів, постанов та рішень уряду та управління, що пов'язане з наданням публічних послуг. З огляду на викладене, публічне адміністрування визначається як цілеспрямована взаємодія публічних адміністрацій з юридичними та фізичними особами з приводу забезпечення реалізації законів та підзаконних актів і виконання частини основних функцій: орієнтуючого планування, що визначає бажані напрями розвитку; створення правових, економічних та інших умов для реалізації інтересів учасників взаємодії; розподілу праці; кооперування та координування діяльності; моніторинг результатів [3, с. 20].

Доцільним видається тлумачення змісту «публічного адміністрування» через сукупність взаємозалежних елементів (ознак), поєднання яких формує цілісне уявлення щодо вказаного поняття. До ознак публічного адміністрування, зокрема, належать: 1) є способом зовнішнього вираження публічно-владної управлінської діяльності; 2) реалізується через сукупність органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів делегованих повноважень та деяких інших органів, що утворюють цілісну систему суб'єктів публічного адміністрування; 3) особливості публічного адміністрування залежать від завдань, функцій та змісту компетенції суб'єктів публічної адміністрації в окремих суспільних сферах; 4) є юридично регламентованою діяльністю, що має на меті забезпечення публічного інтересу, а в окремих випадках тягне за собою юридичну відповідальність тощо.

Таким чином, публічне адміністрування є юридично регламентованою публічно-владною управлінською діяльністю, що реалізується через систему суб'єктів публічного адміністрування в найважливіших сферах суспільного життя з метою забезпечення публічного інтересу.

Інституційний механізм публічного адміністрування формує система органів, що здійснюють публічне адміністрування, діяльність яких базується на закріплених у законах та інших нормативно-правових актах повноваженнях у соціальній, економічній, політичній, культурній та інших сферах суспільного життя як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях, та має на меті реалізацію, охорону

та захист публічного інтересу. Тобто діяльність суб'єктів публічного адміністрування має відповідати цілям та цінностям суспільства на кожному окремому етапі розвитку держави та за конкретних наявних умов. Актуальним прикладом останнього є військова агресія на Сході України, що стала центром формування політичного клімату та новим етапом розвитку геополітичних процесів у світі.

Втручання Російської Федерації в діяльність публічно-політичних інституцій та інститутів громадянського суспільства, що іменується як «гібридна війна», спричинило хвилю сепаратистських настроїв, які з огляду на військову підтримку ворогуючої сторони перетворилися на масштабний збройний конфлікт на території України [4, с. 197]. За таких реалій сьогодення необхідним є створення відповідних органів, на яких було б покладено повноваження щодо здійснення адміністрування, забезпечення стабільності та економічного добробуту на тимчасово окупованих територіях в районі збройної агресії Російської Федерації, зокрема на територіях проведення АТО.

Вказаним суб'єктом стали військово-цивільні адміністрації. Преамбулою Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» передбачено, що тимчасові заходи вживаються для забезпечення підтримки суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність на території проведення АТО, та осіб, які проживають у зоні проведення антитерористичної операції або переселилися з неї під час її проведення [5]. Правовий режим антитерористичної операції на Сході України визначено Рішенням Ради національної безпеки і оборони України «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України». Зміст цього документа невідомий, адже щодо нього встановлено режим секретності, але посилання на цей документ міститься в указі Президента України, яким введено в дію вказане рішення [6].

У межах проведення антитерористичної операції здійснюється управління відповідними територіями, що виявляється у формі цивільно-військового співробітництва (ЦВС). Відповідно до проекту Закону про внесення змін до законів України «Про Збройні сили України» та «Про оборону України» (щодо здійснення Збройними силами України цивільно-військового співробітництва) з метою недопущення створення передумов гуманітарної катастрофи у районах проведення АТО, виникнення соціальної напруги на іншій території України, формування позитивної громадської думки щодо діяльності Збройних сил України (ЗСУ) під час дії особливого періоду, забезпечення сприятливих умов для виконання ЗСУ покладених на них завдань та функцій, надання допомоги цивільному населенню у вирішенні проблемних питань життєдіяльності з використанням військових та невійськових сил та засобів, у операціях з підтримання миру та безпеки, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій впроваджується система цивільно-військового співробітництва [7].

Світовою практикою, зокрема практикою Організації Північноатлантичного договору (НАТО), вироблено низку принципів організації цивільно-військового співробітництва, головними і важливими з точки зору сучасного досвіду України є такі:

- до керівного складу ЦВС входить посадова особа штабу ЗСУ, повністю обізнана з оперативно-тактичною обстановкою та уповноважена координувати діяльність ЦВС та ЗСУ, в тому числі реалізації проектів (швидкого впливу) у зоні проведення об'єднаних бойових операцій;

- діяльність ЦВС є невід'ємною частиною плану командувача ЗСУ, сприяє виконанню ними завдань з метою якнайшвидшого ефективного досягнення бажаного результату;

- ЗСУ намагаються узгоджувати свою діяльність з представниками ЦВС та громадськості територій проведення АТО;

– діяльність інституцій ЦВС, що здійснюються з метою сприяння розвитку територій та подолання військового опору противника, є тимчасовою та має на меті своєчасну передачу зобов'язань відповідним цивільним організаціям чи місцевій владі [8, с. 123].

Основні ідеї цивільно-військового співробітництва втілено в Законі України «Про військово-цивільні адміністрації», який є основним нормативно-правовим актом, яким врегульовано діяльність указаних суб'єктів. Так, згідно зі ст. 1 згаданого Закону, військово-цивільні адміністрації є тимчасовими державними органами у селах, селищах, містах, районах та областях, що діють у складі Антитерористичного центру при Службі безпеки України або у складі Об'єднаного оперативного штабу Збройних сил України і призначені для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення безпеки і нормалізації життєдіяльності населення, правопорядку, участі у протидії актам збройної агресії, диверсійним проявам і терористичним актам, недопущення гуманітарної катастрофи в районі відсічі збройної агресії Російської Федерації, зокрема проведення антитерористичної операції [9]. Крім того, ст. 7 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» передбачено, що у складі Антитерористичного центру при Службі безпеки України можуть створюватися і діяти військово-цивільні адміністрації, метою яких є забезпечення безпеки і нормалізації життєдіяльності населення, правопорядку, участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам, недопущення гуманітарної катастрофи в районі проведення антитерористичної операції [10].

Особливість правосуб'єктності військово-цивільних адміністрацій полягає в тому, що це є специфічним органом державної влади із перехресним підпорядкуванням:

– Антитерористичному центру при СБУ – з огляду на законодавче закріплення та специфіку виконуваної функції в межах АТО;

– Кабінету Міністрів України – по вертикалі виконуваних функцій державної адміністрації відповідного району чи області;

– Президенту України – внаслідок створення ним ВЦА та призначення їх голів;

– Верховній Раді України – у питаннях реалізації військово-цивільних відносин [8, с. 123].

Така субординація суттєво ускладнює процеси виконання завдань суб'єктом публічного адміністрування, але вона є об'єктивно необхідною, з огляду на важливість та складність проведення антитерористичної операції на території України.

Військово-цивільні адміністрації утворюються у разі потреби за рішенням Президента України, що, на думку окремих учених [11, с. 164], сприяє розширенню компетенції Президента України і, таким чином, суперечить основним принципам системи права України та Рішенню КСУ від 10 квітня 2003 р. № 7-рп/2003. Деякими дослідниками [12, с. 75] висловлюється думка про те, що Законом України «Про військово-цивільні адміністрації» порушено окремі положення Конституції України. Зокрема, відповідно до ст. 5 Закону [9] військово-цивільні адміністрації мають право за погодженням з Антитерористичним центром при Службі безпеки України:

1) встановлювати обмеження щодо перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без визначених документів;

2) тимчасово обмежувати або забороняти рух транспортних засобів і пішоходів на вулицях, дорогах та окремих ділянках місцевості;

3) організувати перевірку документів, що посвідчують особу, у фізичних осіб, а в разі потреби – огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, крім обмежень, установлених Конституцією України;

4) порушувати у порядку, визначеному Конституцією і законами України, питання про заборону діяльності політичних партій, громадських об'єднань тощо.

Вказані положення суперечать ст. 33 Конституції України, якою передбачено, що кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування та перебування в громадських місцях. Крім того, як вказано ч. 4 ст. 17 Конституції України, підрозділи Збройних сил України та інших військових формувань ніким не можуть бути використані для обмеження прав і свободи громадян [13]. Такі обмеження можливі лише у разі введення на окремій чи всій території державного надзвичайного або воєнного стану відповідно до Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» [14].

Проте, на нашу думку, вказані права військово-цивільних адміністрацій не доцільно розцінювати як повноцінні порушення Основного Закону. З одного боку, такі обмеження дещо порушують права людини та громадянина, але, з іншого боку, вони застосовуються з метою забезпечення національної безпеки, громадського порядку, економічного добробуту та благополуччя населення, тобто сприяють запобіганню глобальніших ризиків.

Характеризуючи адміністративно-правовий статус військово-цивільних адміністрацій, важливе місце відведено повноваженням, перелік яких наведено у ст. 4 Закону [9]. З цього приводу звернемо увагу на висновки В.Й. Шевченко, яким повноваження військово-цивільних адміністрацій поділено залежно від сфери державно-управлінського впливу на: 1) економічні процеси; 2) соціально-економічного розвитку; 3) комунальне господарство; 4) публічно-політичні процеси; 5) адміністративно-військово взаємодію в межах проведення АТО [4, с. 201–203]. Як зазначено К.С. Свіріною, повноваження військово-цивільних адміністрацій необхідно класифікувати за критерієм сфер діяльності на: 1) повноваження у сфері планування і соціально-економічного розвитку; 2) повноваження у сфері бюджету та фінансів; 3) повноваження у сфері управління майном; 4) повноваження у сфері містобудування, житлово-комунального господарства, торгівлі, побутового обслуговування, транспорту, зв'язку і телекомунікації; 5) повноваження у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту та соціального захисту населення; 6) повноваження у сфері регулювання земельних відносин, охорони довкілля та пам'яток історії або культури; 7) повноваження у сфері оборони, національної безпеки та цивільного захисту; 8) повноваження щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян; 9) повноваження щодо вирішення організаційно-представницьких питань та у сфері адміністративно-територіального устрою [15, с. 164–166].

На нашу думку, повноваження військово-цивільних адміністрацій доцільно поділяти залежно від їх основних напрямів діяльності. Таким чином, відокремлено: 1) повноваження щодо управління; 2) повноваження щодо контролю; 3) повноваження щодо організації; 4) повноваження щодо керівництва; 5) повноваження щодо встановлення окремих адміністративно-правових режимів тощо.

Діяльність конкретних військово-цивільних адміністрацій здійснюється на підставі указу Президента України про їх створення та відповідного положення. Так, Указом Президента України від 12.05.2017 р. № 128/2017 «Про утворення військово-цивільної адміністрації» було створено військово-цивільну адміністрацію міста Торецька Донецької області» [16]. Згідно з Положенням про роботу військово-цивільної адміністрації міста Торецька Донецької області, військово-цивільна адміністрація міста Торецька Донецької області є тимчасовим державним органом, що здійснює повноваження місцевих органів виконавчої влади, Торецької міської ради та та інші повноваження, які визначені Законом України «Про військово-цивільні адміністрації», і забезпечує виконання положень Конституції

Україні і Законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, органів виконавчої влади; законність і правопорядок, додержання прав і свобод громадян, права кожного на доступ до публічної інформації; виконання державних, розробку і реалізацію регіональних програм соціально-економічного розвитку, програм розвитку міста; підготовку виконання міського бюджету та звітність щодо його реалізації; реалізацію делегованих повноважень органів виконавчої влади відповідним органам місцевого самоврядування законами України тощо [17]. Вказаний документ поряд із загальними положеннями, що передбачені Законом України «Про військово-цивільні адміністрації», містить і спеціальні розділи, що конкретизують діяльність такого суб'єкта публічного адміністрування. Зокрема, це розділи «Організація роботи зі зверненням громадян», «Організація використання робочого часу», «Схема руху службових документів», «Підготовка та проведення нарад, семінарів та інших заходів» тощо.

Аналізуючи вказане, приходимо **висновку**, що основним аспектом публічного адміністрування є інституційний елемент, який реалізується через сукупність органів

державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів делегованих повноважень та інших суб'єктів, що утворюють цілісну систему суб'єктів публічного адміністрування. Створення та діяльність указаних суб'єктів має бути ефективною та відповідати реаліям сьогодення. Зокрема, у цьому контексті важливе місце відведене військово-цивільним адміністраціям.

Військово-цивільні адміністрації є тимчасовими державними органами, на яких покладено повноваження місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування на тимчасово окупованих територіях у районі збройної агресії Російської Федерації, зокрема в зоні проведення АТО, для здійснення адміністрування, забезпечення стабільності та економічного добробуту населення. Повноваження військово-цивільних адміністрацій класифіковано залежно від їхніх основних напрямів діяльності шляхом виокремлення: 1) повноважень щодо управління; 2) повноважень щодо контролю; 3) повноважень щодо організації; 4) повноважень щодо керівництва; 5) повноважень щодо встановлення окремих адміністративно-правових режимів тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основи публічного адміністрування : навчальний посібник. / Ю.П. Битяк, Н.П. Матюхіна, М.С. Ковтун та ін. ; за заг. ред. Н.П. Матюхіної. Харків : Право, 2018. 172 с.
2. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галунько В., Діхтєвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
3. Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід : монографія / За заг. ред. С. Чернова, В. Воронкової, В. Банаха, О. Сосніна, Пр. Жукаускаса, Й. Ввайхардт, Р. Андрукайтене. Запоріжжя : ЗДІА, 2016. 606 с.
4. Шевченко В.Й. Адміністративно-правовий статус військово-цивільних адміністрацій. *Науковий вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4. С. 196–206.
5. Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції : Закон України від 02.09.2014 р. № 1669-VII. Дата оновлення: 27.12.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1669-18#Text> (дата звернення: 19.02.2021 р.).
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» : Указ Президента України від 14.04.2014 р. № 405/2014. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/405/2014> (дата звернення: 19.02.2021 р.).
7. Проект Закону про внесення змін до законів України «Про Збройні сили України» та «Про оборону України» (щодо здійснення Збройними силами України цивільно-військового співробітництва) від 23.06.2015 р. 2153а. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=55702 (дата звернення: 19.02.2021 р.).
8. Шевченко В.Й. Роль військово-цивільної адміністрації в забезпеченні виконання військовослужбовцями обов'язків у зоні АТО. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 2. С. 120–127.
9. Про військово-цивільні адміністрації : Закон України від 03.02.2015 р. № 141-VIII. Дата оновлення: 14.01.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text> (дата звернення: 19.02.2021 р.).
10. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. Дата оновлення: 03.07.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 19.02.2021 р.).
11. Сікорський О.П. Військово-цивільні адміністрації як спосіб забезпечення безпеки та нормалізації життєдіяльності населення в районі проведення антитерористичної операції. *Наукові записки Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Право*. 2017. Вип. 1. С. 160–164.
12. Ануфрієв М.І. Адміністративно-правовий статус військово-цивільних адміністрацій у зоні проведення антитерористичної операції. *Наукові праці МАУП*. 2016. Вип. 50. С. 73–76.
13. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Дата оновлення: 01.01.2020 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 19.02.2021 р.).
14. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. Дата оновлення: 28.12.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text> (дата звернення: 19.02.2021 р.).
15. Свіріна К.С. Особливості адміністративно-правового забезпечення повноважень військово-цивільних адміністрацій. *Науковий вісник МГУ України. Серія: Право*. 2018. № 36. С. 164–166.
16. Про утворення військово-цивільної адміністрації : Указ Президента України від 12.05.2017 № 128/2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/128/2017#Text> (дата звернення: 19.02.2021 р.).
17. Положення про роботу військово-цивільної адміністрації міста Торецька Донецької області. URL: <https://www.toretsk-vca.gov.ua/reglament-roboti> (дата звернення: 19.02.2021 р.).